

Keywords: conflictologic culture, socioeconomic trades, the future experts.

УДК 378.091.59 : 005.642.4

Л.С. Бровчак
м. Вінниця, Україна

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОВЕДЕНОГО ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ З ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАТОРСЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Постановка проблеми. Модель діяльності студентського самоврядування, що здатна забезпечити ефективне формування організаторських здібностей майбутніх учителів, має будуватися не тільки на основі теоретичного підґрунтя, але й на базі результатів діагностики реального стану сформованості організаторських здібностей студентів вищого педагогічного закладу. А відтак, метою констатувального етапу експерименту було з'ясування рівня сформованості означених здібностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Мета дослідження на цьому етапі експерименту конкретизувалася у таких завданнях:

- створити діагностичний інструментарій, який дозволить вивчити когнітивний, діяльнісний та особистісний компоненти організаторських здібностей майбутніх педагогів;
- на основі результатів виконання всіх діагностичних процедур встановити рівні сформованості цих компонентів у студентів.

У констатувальному етапі експерименту брало участь 514 студентів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Хмельницького національного університету, Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Відповідно до кількості критеріїв, виокремлених нами в структурі організаторських здібностей майбутніх учителів (когнітивний, діяльнісний, особистісний), констатувальний етап експерименту складався з трьох підетапів. Кожен підетап передбачав встановлення рівня сформованості як окремих складових структури організаторських здібностей студентів вищих педагогічних навчальних закладів (здібностей самоорганізації, здібностей організації діяльності, здібностей організації міжособистісної взаємодії), так і цілісного інтегративного утворення за кожним окремим вищезазначеним критерієм.

Оскільки в науці не існує єдиної загальноновизнаної цілісної діагностичної процедури, яка б дозволила визначити рівень сформованості організаторських здібностей майбутніх учителів, для проведення констатувального етапу експерименту нами було дібрано педагогічні і психологічні діагностичні методики, які б дозволили встановити рівень сформованості компонентів організаторських здібностей за визначеними показниками. При цьому важливими для нас були не лише ступіні прояву того чи іншого показника, а й особливості їх інтеграції, тобто при остаточній фіксації кількісних і якісних проявів ми враховували не лише наявність означених якостей і властивостей, а й внутрішні і зовнішні причини, що їх викликають, особливості їх змін у різних умовах. А відтак, остаточний висновок щодо рівня сформованості організаторських здібностей студентів за кожним із критеріїв було зроблено тільки після проведення всіх діагностичних процедур, оскільки кожна з використаних методик була спрямована на встановлення особливостей прояву конкретних показників і водночас давала опосередковану інформацію про інші.

Мета статті проаналізувати та узагальнити результати експериментального дослідження з формування організаторських здібностей проведеного студентів вищого педагогічного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Після завершення закінченню формувального етапу експерименту нами було організовано контрольний етап. Його мета полягала у перевірці ефективності створеної нами моделі діяльності студентського самоврядування як фактору формування організаторських здібностей майбутніх учителів. Цей етап передбачав одночасне проведення контрольного зрізу в експериментальній і контрольній групах з використанням діагностичних процедур, аналогічних тим, які використовувалися на констатувальному етапі. На основі порівняння кількісних і якісних змін, що відбулися протягом формувального етапу експерименту, нами було встановлено динаміку показників рівня сформованості організаторських здібностей студентів педагогічних ВНЗ за всіма виокремленими критеріями.

Перший підетап контрольного етапу експерименту було зорієнтовано на встановлення змін, які відбулися в когнітивній сфері майбутніх учителів (встановлення рівня сформованості організаторських здібностей майбутніх учителів за когнітивним критерієм) у результаті проведення формувального етапу. Це зумовило необхідність вивчення наявності в студентів знань про способи самоорганізації, особливості організаторської діяльності, особливості розвитку міжособистісної взаємодії, особливості поведінки людей у групі, знання засад психологічної сумісності, знання методів і прийомів впливу на особистість, знання сутності процесу спілкування та діагностування властивостей мислення студентів.

Основними методами діагностики організаторських здібностей за першим критерієм, як і на констатувальному етапі, були спеціально розроблені нами анкети, опитувальник «Вивчення організаторських здібностей майбутніх учителів за когнітивним критерієм», діагностичні бесіди та особистісний багатофакторний тест Р. Кеттела (16 РҒ-опитувальник).

Результати анкетування і опитування студентів засвідчили позитивні тенденції щодо когнітивної складової організаторських здібностей, а також мислинневої сфери майбутніх учителів.

Учасники експериментальної групи, на відміну від респондентів контрольної групи, продемонстрували більш широке уявлення про сутність таких категорій, як саморозвиток, самоорганізація, організація діяльності, організаторські здібності, організаторська діяльність, міжособистісна взаємодія. Більше половини респондентів експериментальної групи визнають особистісну значущість для майбутньої педагогічної діяльності здатності особистості до самоорганізації. У них яскравіше виражений пізнавальний інтерес щодо набуття знань про особливості організаторської діяльності і особливості міжособистісної взаємодії, а також щодо методів і прийомів впливу на особистість.

Активна участь у роботі студентського самоврядування справила позитивно вплинула й на широту і динамічність мислення студентів експериментальної групи, на розвиток їх творчої уяви. Більшість з них переконані в необхідності участі майбутнього педагога в студентському самоврядуванні, аргументуючи цю позицію тим, що це сприяє формуванню таких якостей, як дисциплінованість, працелюбність, доброта, толерантність, чесність, емпатія, рефлексивні вміння, альтруїстичні почуття, креативність. Не залишилися поза увагою і такі якості, як здатність до самоконтролю і самовладання, до самоорганізації, гуманність, любов до своєї справи, комунікативність, почуття гумору, вміння створити атмосферу взаємодовіри, підтримувати позитивний настрій, вміння зацікавити, бути об'єктивним.

Отже, порівняння кількісних і якісних показників сформованості організаторських здібностей майбутніх учителів експериментальної групи засвідчило, що кількість респондентів з високим рівнем сформованості організаторських здібностей за когнітивним критерієм на контрольному етапі збільшилася до 25 осіб (40,3 %), тоді як на початку експерименту їх було лише 8 осіб (12,9 %). У контрольній групі кількість респондентів з високим рівнем збільшилася лише з 9 осіб (13,8 %) до 10 осіб (15,4 %).

Респондентів з низьким рівнем виявилось на початку експерименту в експериментальній групі 20 осіб (32,3 %), у контрольній — 19 осіб (29,3 %); наприкінці: в експериментальній — 8 осіб (12,9 %), у контрольній — 17 осіб (26,1 %).

Діагностичні процедури другого підетапу контрольного етапу експерименту було спрямовано на з'ясування змін, які відбулися в майбутніх учителів у рівнях сформованості умінь здійснювати самоорганізацію (оцінювати результати власної діяльності, раціонально розподіляти власні сили, самовладання, самоконтроль), здійснювати організацію діяльності (оперативно приймати рішення, передбачати результати прийнятих рішень та відхилення і небажані явища у роботі, вміння контролювати, аналізувати й імпровізувати) та організовувати міжособистісну взаємодію.

Повторне використання опитувальника «Організованість» показало, що в експериментальній групі кількість студентів з високим рівнем сформованості умінь здійснювати самоорганізацію (60-66 балів) зросла з 10 осіб (16,1 %) до 25 осіб (40,3 %), тоді як з низьким рівнем кількість респондентів знизилася з 16 осіб (25,8 %) до 7 осіб (11,3 %). У контрольній групі спостерігаються незначні зміни. Високий рівень виявили 12 респондентів (18,5 %), порівняно з 11 респондентами (16,9 %) на початку дослідження; низький рівень — 15 респондентів (23,1 %), порівняно з 16 респондентами (24,6 %) на початку дослідження. Кількість респондентів із середнім рівнем залишилася без змін (38 осіб, 58,5 %).

Позитивну динаміку змін щодо виявлення комунікативних та організаторських здібностей у студентів експериментальної групи було підтверджено й результатами повторного проведення методики КОС-2. Кількість респондентів, які отримали коефіцієнт комунікативних та організаторських здібностей 1 або 2 і були віднесені до низького рівня за результатами контрольного зрізу, в експериментальній групі істотно зменшилася в порівнянні з констатувальним етапом, а саме: на початку дослідження — 38,7 % (24 особи), наприкінці — 14,5 % (9 осіб). У контрольній групі такої динаміки не спостерігається: на початку дослідження — 38,5 % (25 осіб), наприкінці — 33,8 % (22 особи).

Узагальнення результатів усіх діагностичних процедур засвідчило, що по закінченню формувального етапу експерименту високий рівень організаторських здібностей за діяльнісним критерієм виявлено в експериментальній групі у 20 респондентів (37,1 %), що на 27,4 % більше, ніж на констатувальному етапі; в контрольній групі — у 10 респондентів (15,4 %), що на 3,1 % більше, ніж на початку дослідження. Середній рівень: в експериментальній групі — у 33 респондентів (53,2 %) як на початку, так і наприкінці експерименту; в контрольній — у 34 респондентів, що становить 52,3 % (на початку — 50,8%). Кількісні показники низького рівня в експериментальній групі зменшилися на 22,6 %: з 37,1 % (23 респондента) на початку до 14,5 % (9 респондентів) наприкінці; в контрольній — лише на 1,5 %.

Третій підетап контрольного етапу експерименту передбачав вивчення змін, які відбулися в майбутніх учителів у рівнях сформованості організаторських здібностей майбутніх учителів за особистісним критерієм. А відтак, наша увага була зосереджена на вивченні особистісних якостей, що детермінують здатність майбутніх учителів: до самоорганізації (установка на самоосвіту; позитивна самооцінка; прагнення до лідерства; впевненість у собі; вольові якості; почуття обов'язку); до організації діяльності (працелюбність, рефлексивні вміння, альтруїстичні почуття); до організації міжособистісної взаємодії (емпатія, толерантність, гуманістичне спрямування).

Узагальнення результатів усіх діагностичних процедур цього підетапу, їх співставлення з певними висновками, зробленими нами за результатами діагностичних процедур попередніх підетапів, а також з результатами спостережень за студентами в різних видах діяльності, показало, що в експериментальній групі високий рівень сформованості організаторських здібностей за особистісним критерієм виявили 37,1 % респондентів (23 особи), на початку було 11,3 % (7 осіб); середній рівень — 48,4 % (30 осіб), на початку — 54,8 % (34 особи); низький — 14,5 % (9 осіб), на початку — 33,9 % (21 особа).

У контрольній групі високий рівень виявили 15,4 % респондентів (10 осіб), на початку було 12,3 % (8 осіб); середній рівень — 53,8 % (35 осіб), на початку — 55,4% (36 осіб); низький — 30,8 % (20 осіб), на початку — 32,3 % (21 особа).

Встановлення рівня сформованості організаторських здібностей майбутніх учителів за когнітивним, діяльним і особистісним критеріями дозволили нам визначити рівень сформованості організаторських здібностей як цілісного утворення. Цьому сприяло узагальнення отриманих результатів і переведення попередніх даних для кожного респондента по кожному критерію в стандартні бали за процедурою, застосованою нами у попередній роботі.

Отже, завдяки реалізації на формульованому етапі експерименту створеної нами моделі діяльності студентського самоврядування кількість респондентів з високим рівнем сформованості організаторських здібностей в експериментальній групі збільшилася з 7 осіб (11,3 %) до 22 осіб (35,5 %); з середнім рівнем змінилася з 34 осіб (54,8 %) до 32 осіб (51,6 %). При цьому суттєво зменшилася кількість майбутніх учителів з низьким рівнем сформованості організаторських здібностей — з 21 особи (33,9 %) до 8 осіб (12,9 %).

У контрольній групі, на відміну від експериментальної, таких суттєвих змін у рівнях сформованості організаторських здібностей не відбулося. Так, кількість респондентів з високим рівнем сформованості організаторських здібностей на початку експерименту складала 8 осіб — 12,4 %, наприкінці стало 10 осіб - 15,4%. Кількість респондентів з низьким рівнем зменшилася лише на 3 студента: на початку дослідження їх було 22 особи (33,8 %), наприкінці стало 19 осіб (29,2 %). Кількість респондентів з середнім рівнем збільшилася з 35 осіб (53,5 %) до 36 осіб (55,4 %).

Перевірка статистичної достовірності отриманих результатів відбувалася за допомогою використання непараметричного критерію Вілкоксона для двох пов'язаних вибірок, тобто вибірок, отриманих при парних порівняннях кількісних показників діагностичних зрізів на початку і наприкінці дослідження в одній і тій самій групі.

Висновки. Таким чином, порівняльний аналіз рівнів сформованості організаторських здібностей майбутніх учителів за результатами констатувального і контрольного етапів експерименту довів ефективність створеної нами і реалізованої на практиці моделі діяльності студентського самоврядування як фактору формування організаторських здібностей майбутніх учителів. Цей висновок підтверджують позитивні зміни, які відбулися в студентів у рівнях сформованості здібностей самоорганізації, здібностей організації діяльності та організації міжособистісної взаємодії завдяки проведеній нами формульованій роботі.

У статті розглядаються результати проведеного експериментального дослідження щодо формування організаторських здібностей студентів вищого навчального закладу.

Ключові слова: модель, експеримент, діагностика, організаторські здібності, студентське самоврядування, професійна діяльність учителя.

В статье рассматриваются результаты экспериментального исследования формирования организаторских способностей студентов вуза.

Ключевые слова: модель, эксперимент, диагностика, организаторские способности, студенческое самоуправление, профессиональная деятельность учителя.

It runs in the article about the results of experimental researches of the formation of organizational skills of students of higher educational institutions.

Key words: model, experiment, diagnosis, organizational skills, student government, teacher professional activity.